

Možnost 158

© Sh 2023

Tvář: zázrak a záhada

léto 2023
(Sh)

Obsah:

Tvář	3
Ikona	6
Nejsem zločinec	7
Dospělost	
Zaujetí pro hru	10
Jak jdu světem na motiv	12
Solidnost	15
Řád	16
Vedle	17
Univerzální klíč	18
Předpoklad a očekávání	19
Přemyslet svět	21
Muší koutek	23
Příloha:	
„Tak jak ti jde fungování?“	25

V tomto čísle Možnosti jsou reprodukovány monotypy Sh z roku 1989

Tvář – nedá se na nic převést. Je tím prvním.

Tvář
zjevně zaostalého dítěte
kterému se občas v očích ukáže:
„Rozbřesklo se mi“.
Geniální záblesk. Záblesk geniality!

Co je skryto za tou tváří?
Nakolik se mi otevírá?

Kdysi, ještě v husákovské době, jsme udělali v jakémsi klubu výstavu dětské kresby a ve stejné době, to ještě měla Možnost jen dvojciferné číslo. To nejdůležitější, co se stávalo předmětem prvních kreseb našeho syna Jakuba, které nebyly „čmáranice“, to, co z čmáranic „vyvstávalo“, byla tvář.

Nějak tomu nerozumím – někdy mi někdo padne na mysl, vůbec nepřipadá v úvahu, že by to nebyl on, stojí přede mnou tak, jak ho znám a třeba se mnou mluví tak, jak mluvívá – ale přitom se nesoustřeďuji na jeho tvář. Vnímám ho jako jeho samého, i s jeho aktuální sladěností, s daným výrazem, který odpovídá situaci. Ale když se pokusím soustředit na jeho tvář, jako bych něco porušil, jako bych od něho byl najednou oddělen, jako bych byl jinde, za sklem. Byli jsme spolu, ale když jsem se zaměřil na podobu jeho tváře, jsem náhle „jinde“. Spolu jsme skrze tvář – jako skrze otevřené oči a slyšící uši. Ale pokud chceme ve tváři nebo v očích „číst“? Ta vzdálenost!

Jo ikona, to je jiná.

Je to tvář nadčasová, bez aktuálních emocí, říká se „idealizovaná“ ale nejsem si jist, že si protiom rozumíme. Je bez toho, s čím přišla italská renesance v době, kdy zde ještě převládal románský sloh a postavy v ideálních postojích charakterizujících to, čím jsou. Bez toho, co v tváři tak skvěle našel mistr Theodorik..., bez toho, co dovedl ke genialitě výrazu Giotto. Jenže mně nejde o genialitu obrazů tváře – jde mi o tvář samu. Dnes jsme zavaleni milionem „momentek tváře“, a ještě jsme nezapomněli, jak se nechali naši pra-dědečkové a jejich ženy a děti ve fotografických atelierech okolo roku 1900 „zvěčnit“ na „podobenkách“ – obdivujeme to a sami dnes nevíme, jak se před fotografem tvářit, žádnou svoji „podobu“ nemáme, nevíme, jaká je... Ale mně nejde o podobenky, o podobu jako cosi nenapodobitelného, nezastupitelného, ani o podobnost toho s něčím jiným. Nejde mi o obrazy.

Jde mi o tvář člověka.

Jde mi o to, že je to cesta k Bohu – protože člověk je stvořen k obrazu Božímu.

Jsem, který jsem, a to v míře, ve které jsem schopen být v blízkosti Boha

Jsem vrásčitý, omšelý, zarostlý lišejníkem, a přitom plný toho, co stejně tak chybí, jako překypuje.

Co o tom prozrazuje moje tvář?

Nejsem básník, pavouk snovající verše, do kterých se lapí unikající význam, nejsem pavouk, který umí do pavučiny slov zachytit to, co lehce poletuje ve zdánlivé prázdnotě.

Nejsem prorok, který by říkal, co se má a nemá, který by věděl, i když jistotu mám, nesdělitelnou.

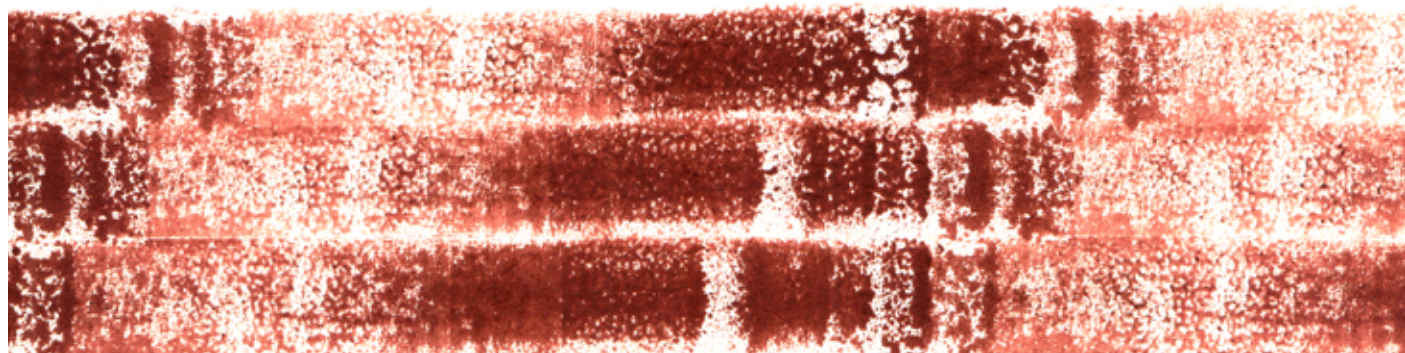
Nejsem zločinec, alespoň doufám, a pokud se zdá, že škodím, je to jen snaha odkrýt to, co není nosné, co není tak, jak to má být, co zavádí, svádí.

Mám úžasný životní postoj, ale jen v němčině. Neumím v ní minulý čas, a tak mluvím jen o tom, co je a co bude.

A ty víš, co je svět? Víš, jak se na něj dívat, jak ho uchopit, jak se na něj zaměřit?
A ty víš, co je tvář člověka, se kterým mluvíš? Na kterého se díváš, díváš se mu do očí?
Víš, co nabízí a co skrývá?

Dospělost je úkol, který se před velkou částí mladých lidí nyní daří zatajovat. Masivní síly „výchovy a vzdělání“ směřují dítě a mladého člověka jen k tomu, aby napodoboval úspěšná schémata, která vidí u těch, kteří mu „zdánlivě úspěšnou dospělost“ předvádějí. Dá se to dobře rozpoznat, je na to lakmusový papírek. Je jím slovo smysl. Jaký to vše má smysl? Abych byl „pánem světa“? Směšné. Abych dělal to, co mám, abych naplnil svoje poslání! Dávejte si pozor: všichni, kdo nabízí neomezená chtění, která lze střídat dle libosti, vás svádí, odvádí od cesty k vlastní tváři, k dospělosti.

Zaujetí pro hru

Ne že bych byl hráčem, nezajímá mne nějaká abstraktní teorie her. Ale zajímají mne situace, které lze promýšlet na „pár tahů dopředu“, které lze vidět v různých projekcích možného. Ne proto, abych byl „pánem“ takové situace, ale abych v dané situaci nebyl jako „nahý v trní“, abych byl připraven na to, že svoje „tahy“ mají dost často dopředu promyšleny ti druzí. Ale občas promyslím možnosti, i když „jen tak“ hraji proti světu, který nedává nic zadarmo; ani ve světě nechci být bezbranný, nahý a bosý. Jistě – to byl a je pro mnohé ideál, být prostáčkem Božím, ale jen málo je vyvolených, a ostatní? Pokud „prostáčkovství“ jen zkoušejí a zakrývají tím svoji lenost nebo neschopnost se rozhodovat, uhýbají před vlastní odpovědností za jednání, končí jako „prostáčci vlastní volbou“ zpravidla špatně.

Zkrátka není nad to mít „dopředu“ ohledaný terén, „rozumět“ situaci jako tomu, co se děje a co zjevně může spět tam či onam. A před tím, než něco řeknu nebo udělám, si rozmyslet, že to skutečně chci v tom smyslu, že jsem schopen za to nést odpovědnost – pak „do toho jdu“.

Většina lidí má ráda situace, které se otevrou jako příležitost, pak jde vše „po srsti“, jako by nám nějaký anděl umetal cestičku. Ne že bych takovými situacemi a umetenými cestami pohrdal nebo si jich nevážil, nechci se rouhat. Ale největší „síla“ pro mne je, když je situace „blbá“, nevypadá to dobře, zdá se, že nám karty namíchal nějaký hajzl, zlovolný falešný hráč. Ale přitom je to situace, ve které cítím, že je pro mne nepřijatelné

resignovat, uhnout, sbalit kufry, odejít z toho. Naopak: najednou jako by se mi zjasnil zrak, tam a onde se mi otevírá otevřené pole pro jednání, vyvzdorovávám, vynucuji si prostor a cesta se najde, mohu si vystavět pozici, ve které se celá situace nakonec promění a výsledek se dá srovnat s tím, ke kterému jsem (bez úsilí) došel cestou umetenou.

Ono je to totiž ošidné a člověk je slabý: když se mu jeví, že vše jde snadno, že to jde „samo“, dělá úplně zbytečné chyby z nepozornosti, je „moc velký borec“... atd., a dopadne to často blbě, plichta, nejistota, rozpaky.

A úplně nejhůř se člověk vyrovnává se situací, že úvodní rozvrh je už od začátku „na nic“, nenabízí žádný prostor, žádný pohyb, vše se tak nějak „děje“ samo, aniž by měl člověk možnost se „v tom všem“ nějak zachytit, skoro se zdá, že se ho to netýká, že to s ním jenom smýká, vše je utemované, zatuchlé, žádné okno, které by šlo otevřít. Pak se i mne zmocňuje letargie, a přitom si znovu a znovu vyčítám, že tenhle rozvrh přijímám, že nejsem schopen okolo sebe štárat prstíkem, hledat způsob, jak to prolomit, hledat způsob, jak tuhle zdánlivě „mrtvou“ situaci rozhýbat.

A strategie? Někdy si chci jen tak hrát, ale ne ve hře, která má jako cíl nějakou výhru, nějaký úspěch, efekt. Chci si hrát se světem a s řečí tak, jako si malíř maluje ten či onen motiv, který se mu nabídne, vystoupí ze světa tak, že to „vidíme najednou“. Hráti si v radosti a bezstarostnosti, tak je to nejlepší. Jo, nejraděj chodím světem „na motiv“.

Jak jdu světem na motiv,

přivezl mi při letní návštěvě kamarád Vokoun svoje „přebytky“ a mezi jinými knihami sborník z balbínovské konference z r. 2001. Myslíte si, že takovéhle věci nečte nikdo, kromě těch, kdo se zabývají českým barokem a Balbínem (tedy především ti, kdo jsou za to placeni) Stalo se, že jsem večer, unaven horkým, suchým větrem sáhl do hromady knih a do ruky mi vklouzl podivný formát sborníku: otevřel jsem, listoval a začel jsem se. S pobavením jsem zastavil u grafů počtu žáků na jezuitských gymnáziích v sedmáctém století, přečetl to i ono, přeskakoval. A pak jsem si dal doutníček, nalil trochu bílého rumu a přemýšlel.

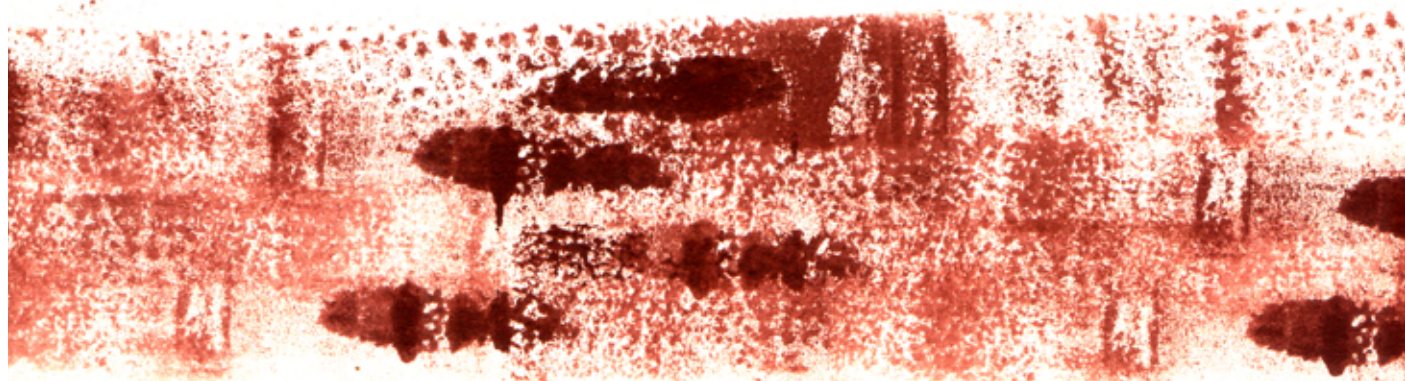
Mám nějak zasazené porozumění baroku, humanismu, všemu, co se dělo po nástupu reformace, o tom vzmachu nejrůznějšího společenského dění, které se začalo ještě před třicetiletou válkou. Při nástupu fyzikální racionality příčin, protestantské pragmatičnosti, humanistických bohorovných ambicí a baroka, které jako by chtělo tuto bohorovnost vyvážit lidovou zbožností. A teď jsem se prolistoval balbínovským sborníkem a vše se mi to nějak „skloubilo“, propojilo, „oživlo to“. Jako kdybych to prožíval teď a tady, doutník, bacardi a já. Latinské balbínovské spisy vypěstěného estéta plné ornamentů, vychytaných forem, a pak lidová převyprávění (spíš než překlady do češtiny) Václava Matěje Štayera, která vypouští vše statické a zbytečné a soustřeďují se na popisy zázraků, mariánských míst, staveb a studánek, které jsou se zázraky spojeny. Vlídne návody na to, jak se chovat, jak porozumět, jak se podílet na tom, co nás přesahuje; nežijeme jen každodenními pracemi a je třeba to, co nás přesahuje, sdílet,

prožívat ve slavnostních chvílích společně... A nejsou všechna místa stejná, a po světě máme chodit, když ne sami, na motiv, tak alespoň společně, na pouti, která nás vyvádí z každodennosti.

A Balbín je tu přede mnou jako průserář, jako oběť cenzury, havlíčkovsky „ve vyhnanství“ v Klatovech a také jako vymazlený příslušník „zlaté mládeže“, nad nímž drží ochrannou ruku několik vlivných VIP, kteří ho vždy vysekali z bryndy. A Klatovy? Spíše jeho únik před povinností únavného přednášení, vlastně stipendijní pobyt pro intelektuály jako býval na zámku v Dobříši, kde mohl Balbín, materiálně zajištěn psát to, co chtěl. Kdo to bude soudit? Proč?

Četl jsem a přemýšlel a líbilo se mi na světě, protože v té horké noci po mnoha dnech začalo pršet; žádná dramatická bouře, jen z nebe padala voda a vzduch se zcela změnil ... i já jsem se změnil, cítil jsem se svěží a porozuměl jsem tomu, proč Bohdan Chudoba tak nesnášel jezuity a „dřtil na ně síru“, byl až nesnesitelně racionální v odmítání jejich (prý vojenské či mocenské) racionality, a pochopil jsem, proč se mi líbí poutní průvody s fanglemi a korouhvemi, se zpěvem dlouhých mariánských písní, ta jezuity vypěstovaná a do značné míry skleníková kultura „lidové zbožnosti“, pro kterou bylo cíleně připraveno místo ve společenském prostoru, v každodenní praxi. A nějak se mi v tom deštěm zchlazeném večeru podařilo být teď a tady a zároveň „nad věcí“ – cítit vůni náhle osvěženého vzduchu a zároveň mít dojem, že se na svět dívám z velké dálky, z velkého odstupu, s vlídným porozuměním.

Až jsem se lekl, jestli to není moodyovský světelný tunel, jestli neodcházím – ale vždyť jsem se ještě nerozloučil a nedokouřil doutník...

Neptám se na důvody, neptám se, proč je to tak. Jak to je? Kdo za to může? Kdo to způsobil?

Ptám se jako debil: co s tím vší já, teď, tady?

Konsolidace má něco společného s konzolí, nebo s konzulem. Každý přeci ví, že „s“ se mění v „z“, a tak se z filosofie stává filozofie ale s filozoofíí už se dál nikam nedostaneš. Leda do pekel.

Ale napadalo mne, jestli tu náhodou nejde o solidnost. Ale komu by dnes o ní šlo?

Nevím tak úplně, co je to řád, ale pocitem ho poznám, rozeznám od pořádku. V řádu se věci snoubí. Je to tak, že se věci světa i lidé k sobě přibližují tak, že jsou od sebe tak akorát a stejně akorát se dotýkají a někdy i prolínají.

Chtěl bych žít v krajině jako v Ráji a žít v architektuře jako v Nebeském Jeruzalémě.
Ale nevydržel bych to ani sám se sebou.
Cožpak mohu mít ambice souladu ve světě plném pokušení?

Svět se mi nabízí, lečjak, ale nikdy se mi neukazuje celý. Věř mu, nebo nevěř.

Chtěl bych žít vedle tvé vůle.

Možná jsem vedle jak ta jedle. Ale rozhodně se nechci protivit tomu, co má být.

Je dobrý tam bejt, ale nevím, jestli je to správný?
Ne, je správný tam bejt, ale nevím, jestli je to dobrý,
Mám tam jít? Všechno má svý pro a proti, a svý „ale“.

Chceme to, čeho se bojíme, a nejvíc se bojíme nejistoty – a tak v ní raděj zůstáváme.

Směřujeme do mraveniště univerzálních klíčů: takový klíč má každý správce hotelu a úplně jiný univerzální klíč má v poutku na montérkách montér – správkař, a ještě jiný univerzální klíč má správce systému. Já pro sebe nechci nic speciálního, ale držím se svého, docela běžného klíče ke světu. Svět? Otevírá se mi tak, stejně jako dveře, které musím přitáhnout a na pootočení zámkem není třeba síla, ale cit – je třeba vnímat, kdy do sebe klapne vše, co má; otevírá se to, co se má otevřít.

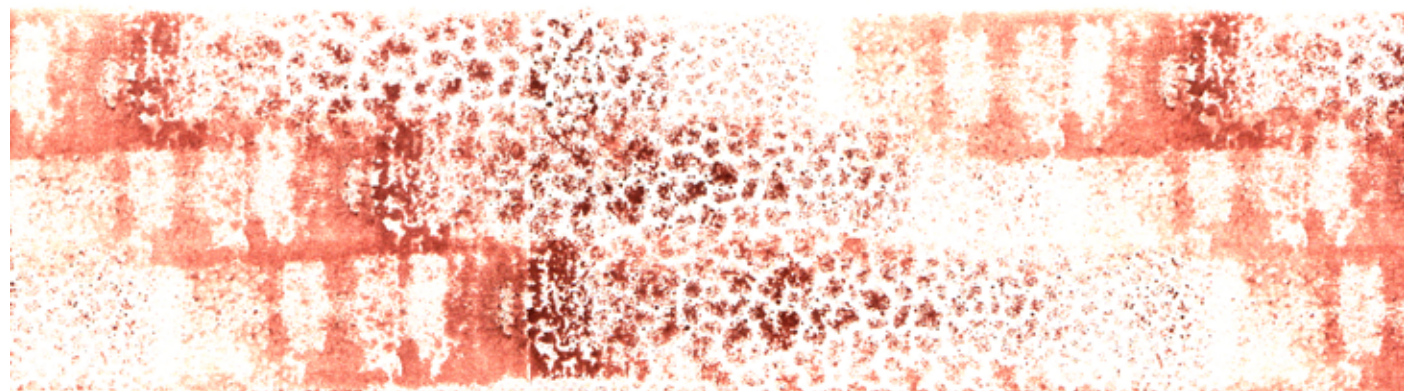
Je to banální, vztažené soustavy preferujeme podle naší lokálnosti. Ale stále víc nahrazujeme původní lokálnost abstrakcí. Pak se stavíme se nad svět a zároveň ztrácíme půdu pod nohama.

Abstraktní prostor? Je to dobré na uživení se, ale pokud se nesoubí s představivostí, je to jako planý květ.

Z dopisu

Milý příteli, předpokládám, že předpokládáš a očekávám, že očekáváš. Máme to, my lidé, těžké. Rád bych ti popsal, o co přitom jde a jak velký rozdíl v tom vidím, ale byl bych raděj, kdybys mi napsal ty. Ale nejlepší by bylo, kdybychom se viděli.

Celý život žiju za „vaticánskou měnu“, za Zaplat' Pán Bůh.
Ale nikdy jsem neměl nouzi.

Přemyslet svět

Vydal jsem knihu – tedy pro většinu lidí z mého okolí nic zvláštního a také tedy nic, co by mělo vzbudit nějakou „pozornost“. Zažil jsem krásnou výměnu názorů u mého kamaráda, když se jeho žena s trochou nesouhlasu zeptala, proč má kamarád H. na knihovně jako jedno z mála jmen napsané to moje. „To je prosté – jako jeden z mála tady má vyhrazenou celou polici“.

Pro většinu lidí je police knih zoufalou přítěží, i když je nečtou. A nebo právě proto, že je nečtou. Ale někteří si je občas alespoň prohlédnou a jeden takový přítel mi vytkl, že kniha Přemyslet svět má špatnou obálku: prý se v ní název tak trochu ztrácí, vůbec se nenabízí:

„Vidíš“, řekl jsem mu, „ztrácí se tam jen slovo „svět“, předmět toho, co má být přemýšleno“. Všichni ví, co je svět, to jistě, ale neumí na něj zaměřit pozornost.

A to je v jistém smyslu avízo na výběr z článků v Revue Trivium za posledních pět let, přepracovaných tak, aby bylo jasné, co to znamená „přemýšlet“ a co naopak přemýšlením není, ačkoli tomu mnoho lidí věnuje spoustu času. Chybí jim totiž předmět přemýšlení, který doposud nerozpoznali. Rozpoznat svět

jako to, o čem se má a dá přemýšlet – to není jen tak právě proto, že svět není jednoduchý „předmět“ zájmu. Je souhrnem všech potenciálních předmětů zájmu a ještě něco víc – je i tím, co si sami jako předmět zájmu „dát“ ani představit neumíme. Svět je tajemný a přemýšlet (skutečně přemýšlet, ne jen se zabývat abstraktními konstrukcemi) se má právě o tom, co je tajemné, právě to by mělo k přemýšlení lákat. Pro většinu lidí vlastně není zajímavé ani přemýšlení samo – přitom přemýšlení je podobné tomu, co dělají, když „jen tak“ nechávají myšlenky plavat a tu a tam jim před očima defilují kusy příběhů, ceny v nabídkových katalozích supermarketů, scény z filmů, zlomky životních situací lidí v jejich okolí, kteří mají buď štěstí, které si nezaslouží, anebo pech... jenže při přemýšlení je třeba tomu všemu dát jistý řád a zachovat přitom otevřenost pro to, co je a zůstává tajemné.

Muší koutek

(s díkem mé fun femme fatale Jarmile)

Horko, všechno je otevřené, aby se vzduch v domě alespoň hýbal, přijdu do kuchyně a okolo sporáku několik much. Plácačka je po ruce, ta první to odnese – a ostatní? Bzzz a oknem, dveřmi pryč. Je to tak dobré, nemusím ty muší mrtvoly.

Sedím u křesla a kouřím doutník. Každodenní rituál a slast. A na stůl přede mnou si sedne masařice. Foukám na ni kouř, zkouším, co vydrží, ale ani se nehne. Je to dobrý, kubánský doutník, asi z toho má taky požitok. Ale – moucha sem nepatří. Pomalu sáhnu po plácačce – a rázem se z ní stane odporná, nesnesitelná bzučilka, která si jen tak nesesedne. Ještě že kouřím a jsem nad věcí. Proč jsem po té plácačce sahal?

Začal jsem psát „muší koutek“ a už je tady. Bzučilka. Je zvláštní, jak je člověk citlivý na zvuky: proti knihovně tu potvoru mouchu vůbec nevidím, ale slyším, kde je. Pohybují hlavou, abych ji měl v zorném poli zcela nepoužitelného zraku. Divný svět.

Ťuk, ťuk, ťuk.

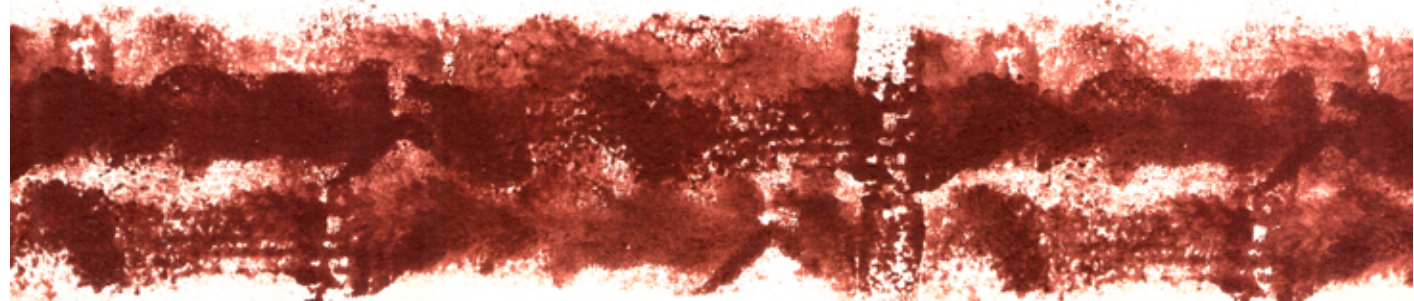
Někdo nebo něco výrazně klepe na okno. Podíváme se na sebe s Jarmilou v otázce.

Tady? Kdo? Co to je? Pomalu se připlížíme k oknu. Ťuk, ťuk – za oknem na parapetu dva mladí vrabci se snaží sezobnout mušku, která se zevnitř mlátí o sklo.

Příloha

„Tak co, jak ti jde fungování?“

„Tak co, jak ti jde fungování?“

„Jo, dobrý, už jsem na tom skoro jako železné piliny v magnetickém poli“

Kdysi dávno jsem s přítelem poutníkem, jinak profesorem (skutečným profesorem) fyziky na Masarykově, universitě strávil mnoho času nad problémy teoretické fyziky, kodaňského výkladu vlnově-korpuskulární duality, nad Heisenbergem atd. Ale to podstatné, co mi řekl, by se dalo shrnout takto:

Ukazuji to studentům, kteří jsou připraveni na složité výpočty, na problematiku limit, komplikovaných algoritmů. Nasypu na desku železné piliny, položím pod ně magnet a piliny se poslušně „seřadí“ do tvarů, které se dají „vypočítat“ jako siločáry magnetického pole – ale tady není třeba nic počítat, je to „vidět“.

A je třeba vědět, že něco z fyzikálních skutečností je možné „vidět“, tedy porozumět tomu dřív, než k tomu mám matematický aparát, a lze to i využít, jako třeba v tomto případě kompas. Věc sama matematizací siločar magnetického pole může sice začít, ale zůstává ve své povaze ne-matematická. Máme tu celou řadu „proč“, která by neměla být odkládána stranou a na která je velmi těžké hledat odpovědi. Proč právě je magnetické jen zcela výjimečné železo? Atd. jak jinak popsat „pole“, které

dnes využíváme v milionech aplikací, protože jsme zjistili, že souvisí s elektrickým proudem?

Tak nějak jsme se bavili a já jsem se stále vracel k tomu, co je největší otázkou pro mne. Ten příklad s magnetickými pilinami ukazuje, „jak to je“. Ale vůbec nedává odpověď na otázku „jak a proč se to nebo ono děje“. Je to tak, jak ukazují piliny: v magnetickém poli jsou seřazeny. Ale příčinou, proč se piliny seřadily, není magnetické pole, ale to, že jsem tento pokus připravil a pod desku s pilinami zasunul magnet. Ale nechci se vracet k Aristotelovi, Tomášovi a různým typům příčin, příčina je podle mne to, u čeho se mohu ptát na smysl.

Stejně tak je zcela zbytečné se ptát, proč se točí elektromotor (a magnetická pole v něm) – to by mohl vidět každý. Nemusíme se ptát na minulé, na příčiny. Vede to k nesmyslům; zajímavá je budoucnost. Elektromotor se točí, protože tak byl zkonstruovaný, vyrobený a byl do něj zaveden proud v charakteristikách, které odpovídají dané konstrukci. Chytré řeči, podle kterých auto jede, protože motor pohání kola, jsou zcela mimo – někdo někam jede, to je důvod, nikoli příčina. Ani motor, ani hoření benzínu nejsou příčinou pohybu auta, na příčinu nemá smysl se ptát.

Nejlépe je to vidět na cyklech v pohybu Sluneční soustavy a sluneční aktivity. Jiný přítel, fyzik Pavel tvrdí, že pohyby planet mají vliv na sluneční aktivitu – ale je to stejné jako s pilinami: planety se nějak otáčejí okolo Slunce a vychylují těžiště soustavy hned tak, hned onak – ale to vše se nedá nijak „rozdělit“ na příčiny a účinky. Můžeme jen konstatovat stav: dá se vypočítat, že v příštích x letech se většina váhy planet „seskupí“ na jedné straně sluneční soustavy, těžiště se vychýlí daleko od slunce... a sluneční aktivita tím pádem bude významně jiná a nás se to stejně významně dotkne. Ale mluvit o tom, že planety se „chovají“ jako tyče v reaktoru je zcela nesmyslné.

Uvažujeme-li sluneční soustavu jako fyzikální celek, nic tak okolo ničeho „neběhá“, prostě se v tomto fyzikálně pojateém celku střídají různé stavy a my se na to díváme tak, jako na desku s pilinami v magnetickém poli (s tím rozdílem, že se piliny složitěji „přeskupují“). A leccos jsme proto schopni prognózovat. Jenže to je nad chápání velké většiny lidí, protože chtějí, aby se naplňovaly představy, které jim kdysi vnutili ve škole. Chtějí, aby se svět tvářil tak, že předchozí stav je příčinou následného. Ho...ubeles. Nedá se to říci jinak. Pokud vůbec rozumíme (kdo ví?), co je to budoucnost a jsme schopni porozumět rozdílu mezi příčinou a důvodem, měli bychom začít zcela jinak. Jak? U toho, co pro nás má význam. A u toho, co je „dobrý důvod“ pro to nebo ono jednání.

Náš život je děním, ve kterém kompas a elektromotor sice hraje čím dál větší roli, ale zdaleka se to netýká toho nejdůležitějšího: co a proč děláme a jak reagujeme na to, co se děje, na to, co si nedovedeme předem spočítat. A toho je stále víc – právě v kontrastu s naší ambicí počítat a zabezpečovat se proti tomu, co přichází. Příliš často používáme slova „Funguje to“ a většinou zcela nepřipadně. To nebo ono nějak je, a to tak, že to funguje. Ale tenhle způsob myšlení zdaleka nepostihuje to, co je pro nás nejdůležitější: naše vlastní jednání a naši vlastní odpovědnost za něj. A pro ty, kdo si myslí, že „fungují?“ Dobře jim tak. Směřují k tomu stát se mravenci, roboty v původním čapkovském významu. Že jste RUR nečetli? Že jste na střední škole jen „opráskli“ výcuc z nějakého taháku? Tak si to přečtěte. Je to aktuální, i když příběh je trochu přiblblý.